

Munkácsi Péter: „Csak tíz év múlva ne ez a dal legyen”

2019. március 26-án az EP-képviselők a plenáris ülésen 348 szavazattal, 274 ellenszavazat és 36 tartózkodás mellett fogadták el a digitális egységes piacon a szerzői jogról szóló irányelvjavaslatot. Két nappal később, március 28-án, az EP zárószavazásán az ún. SatCab irányelvjavaslatot első olvasatban fogadták el. Az irányelvek kidolgozását végigkísérő, az európai jogalkotásban páratlanul intenzív lobbizási tevékenység harci zajának elültével érdemes figyelmünket a finomabb tónusokra irányítani, meghallva a jövő szakmai kihívásait.

A távlatos, stratégiai gondolkodás, a tudományos, technikai, társadalmi változásokra való válaszadás megkerülhetetlen eleme a szerzői jogi jogszabály-előkészítési, jogharmonizációs feladatoknak. A közelmúltban nemzetközi, regionális szinten egyre több szerzői jogi tárgyú stratégiát, jövőképet ismerhettünk meg: a száraz adatokból, konzultációs folyamatokból lesűrhető következtetésektől a lázas, szabad szellem kiáradásáig, a hold felszínéig, a világűrre meg sem állva; utóbbi esetben utalva Adrian Sterling Space Copyright Law-elméletére¹, míg az előbbire példa a CDSM-irányelv javaslatát megelőző közel egy évtizedes EU bizottsági előkészítő munka. Az előkészítő fázisban egyes EU tagállamokban is készültek kormányzati vagy független anyagok, mint pl. Franciaországban a "*France Numérique 2012*"², az Egyesült Királyságban a „*Hargraves-jelentés*”³, amelyek rövid- és középtávú stratégiákat vázoltak fel. A mindenkori európai szerzői jog kontúrjainak rajzolásához a müncheni Max Planck Intézet szimpóziумai, szakmai anyagai kiemelkedő hozzáadott-értéket képviselnek.

A magyar szerzői jog sem nélkülözte a perspektivikus gondolkodást; kezdőpontként elegendő utalni Balás P. Elemérnek a szerzői jogi reformtörekvésekről szóló írásaira. Kiemelendő a Menyhárt Gáspár Emlékkönyvben 1938-ban megjelent "Szerzői magánjogunk de lege ferenda" című tanulmánya. 1934-ben készítette, de csak tizenhárom év múlva, 1947-ben, halálának évében jelent meg a "Törvényjavaslat a szerzői jogról" című munkája. Osztom Mezei Péter azon kijelentését, amely szerint e törvényjavaslat, amely kétségkívül nagy hatással van a szerzői jog hazai tudományára⁴ – a haladás, a modernitás iránti elkötelezettsége

¹ Adrian STERLING: *Space Copyright Law A Preliminary Survey and Proposals* <https://www.qmul.ac.uk/ccls/media/law/docs/staff/ccls/space-copy.pdf>

² France Numérique 2012-2020 Bilan et perspectives, https://www.economie.gouv.fr/files/files/import/2011_france_numerique_consultation/2011_plan_france_numerique2020.pdf

³ *Digital opportunity: review of intellectual property and growth*. An independent report by Professor Ian HARGREAVES. <https://www.gov.uk/government/publications/digital-opportunity-review-of-intellectual-property-and-growth>

⁴ ALFÖLDY Dezső: A szerzői jog reformjai *Jogtudományi Közlöny* 1948. április, 70–76; BOYTHA György in BÉNÁRD Aurél - TÍMÁR István: *A szerzői jog kézikönyve*. (Budapest: Közgazdasági és Jogi 1973) 54.; RUSZTHI Hunor, Dr. Balás P. Elemér szerzői jogi törvényjavaslata *Jogtörténeti Szemle* 2005/1 41–44; LEGEZA Dénes István: „Egyszer mindenkorra és örökáron” *A szerzői jog forgalomképessége Magyarországon*. PhD értekezés, Szeged, 2017. 80–82; angol nyelven pl. Tamás NÓTÁRI: „Debates and Proposals of Hungarian Jurisprudence on Copyright in the First Decades of the 20th Century” *Publicationes Universitatis Miskolciensis Sectio Juridica et Politica, Tomus XXX/1*. 2012. 110; Péter MUNKÁCSI: „Moral Rights and Cultural Aspects of Hungarian

és a gyakorlatias, realitások iránti érzékenysége okán –, a magyar szerzői jog *de lege ferenda* javaslatainak legékesebb darabja. Végpontként említhető a szellemi tulajdon védelmére irányuló, a 2013-tól 2016-ig terjedő időszakra szóló nemzeti stratégia, a Jedlik-terv. A szinte enciklopédikus terjedelmű anyag egyik központi és hangzatos stratégiai gondolata volt a szerzői jog világában a védelem és a hozzáférés harmóniájának fenntartása, amelyből többféle cselekvési irány ágaztatott le.⁵

A stratégiai tervezés elképzelhetetlen a tudomány képviselőinek, olykor, kritikus hangja nélkül. Miközben rendben teljesítjük a jogharmonizációs kötelezettségeinket, ezen túlmenően technikai kiigazításokat hajtunk végre hatályos szerzői jogi jogszabályainkban, nem veszíthetjük szem elől pl. Gyertyánfy Péter azon megállapítását, hogy a hatályos európai és magyar szerzői jogunk az érdekek csatájában mára több dogmatikai sebet kapott, hibákban is szenved. Kérdés, hogyan lehet kisimítani a pályát.⁶

Segíthet a válaszadásban az az európai kreatív ökoszisztémák jövőjéről szóló, mindössze 10 pontot tartalmazó munkaanyag („*Urheberrecht 2030 – Memorandum zur Zukunft des kreativen Ökosystems in Europa*”), amelyet neves német professzorok állítottak össze és az EU soros német elnöksége mutatott be szeptember elején a szellemi tulajdoni kérdésekre koncentrálni elnökségi konferenciájuk keretében.⁷ A memorandum 10 tézise helyzetértékelés, célok és intézkedések csoportokra osztható.

A helyzetértékelés szerint alapvető változásokra van szükség a szerzői jogról való gondolkodásban, mivel a szerzői jogi szabályozási megközelítések és eszközök gyakran az analóg korszak modelljein alapulnak. Mivel a jogalkotó, az európai jogalkotó reakciója csak eseti alapon történik, a bíróságok veszik át mindinkább a szabályozási feladatokat.

A szerzői jogot nem csak az alkotók, a média és a közvetítők gazdasági jogaként tételezzük. Mivel gyakorlatilag az összes tartalom - szöveg, kép, audiovizuális anyag - védelemben részesül, a szerzői jog határozza meg a kommunikációt a társadalomban is, amely plurális demokráciában kulcsszerepet játszik.

Nagy különbség áll fenn elmélet és gyakorlat között, ugyanis, amíg a jog a szerzőre, az egyes szerzőre fókuszál, a valóságban az alkotói együttműködés domináns, sok esetben a kreatívipari vállalkozások a jogosultak. Ahhoz, hogy valakit szerzőnek tekintsünk, nincs szükség bejelentésre vagy nyilvántartásba vételre, a digitális világban azonban gyakran a regisztráció az előfeltétele a jogok érvényesítésének.

A célok tekintetében a komplexitás csökkentése szükséges differenciálással. Mit jelent ez az absztrakt megfogalmazás? Az egységes, széles körű kizárólagos jogok minden védett

Copyright Law 1945-2000” in Mira T.SUNDARA RAJAN (ed.): *Cambridge Handbook of Intellectual Property In Central and Eastern Europe* (Cambridge: Cambridge University Press 2019) 51–72.

⁵ Jedlik-terv. Nemzeti stratégia a szellemi tulajdon védelmére 2013-2016, 4.2.2. <https://www.sztnh.gov.hu/hu/jedlik-terv/Jedlik-terv.pdf>

⁶ GYERTYÁNFY Péter: Repedések a hatályos szerzői jog épületén in GRAD-GYENGE Anikó - KABAI Eszter-MENYHÁRD Attila: *Ünnepi tanulmányok Faludi Gábor 65.születésnapja tiszteletére*. (Budapest: ELTE Eötvös Kiadó 2018) 146.

⁷ https://eu2020-bmiv-intellectual-property.de/storage/documents/Copyright_2030_de.pdf

tartalomra vonatkozó, látszólag egyszerű rendszere, valamint a merev jogi akadályok, a gyakorlatban túl bonyolult megoldásokhoz vezetnek. *One size doesn't fit all*: ágazat-specifikus megközelítésre van szükség a diszfunkcionális hatás elkerülése és megfelelő szabályozás biztosítása érdekében az egyes alrendszerek különböző kihívásaira tekintettel. Ezen túlmenően a szerzői jog alapvető feladatainak társadalmi megértésére van szükségünk: A szerzői jognak megfelelő ösztönzők segítségével egyszerre kell elősegítenie a kreativitást, védenie az alkotó személy eredetiségét érzékenyen a társadalmi környezet kommunikációs gyakorlatára, nem az üzleti modellek védelmét szolgálva.

Was müssen wir dafür tun? Mit kell ezért tennünk? A memorandum négy jövőbeli intézkedési irányt javasol; ezek címszavakban: 1) Távlatos gondolkodásmód az európai tudományos közösség együttműködésével és konkrét közös javaslatok előterjesztésével; 2) inter- és intradisziplináris kutatások szükségessége a szerzői jog által érintett alrendszerek sajátos racionalitásának megértése érdekében. Ehhez egyfelől műszaki és társadalomtudományi ismeretekre van szükségünk, másfelől fel kell hagynunk a jogászai „silószemlélettel”, figyelembe véve a munkajogra, az adatvédelemre és a szerződési jogra gyakorolt hatásokat, valamint a jogérvényesítés nehézségeit nemzetközi összefüggésben; 3) ágazat-specifikus szabályozás és 4) a digitális, internetalapú felhasználásokra szabott új, 21.századi architektúra létrehozása. Egy lehetséges megoldás a rövidebb védelmi idő, amelynek meghosszabbítása díjköteles lenne és nyilvántartásba vételi kötelezettséggel járna. Ezzel egyidejűleg meg kell erősíteni a szerzők személyhez fűződő jogait a digitális kontextusban.

Mit kíván a memorandum? Milyen legyen a szerzői jogi keretrendszer 2030-ban? A válasz egy gyönyörű Cseh Tamás-dal refrénsorával foglalható össze egy mondatban: „csak tíz év múlva ne ez a dal legyen”. Úgy tűnik, egy évtized múlva a szerzői jogi gondolkodásnak holisztikusabb szemléletet kellene magáévá tennie, az viszont kérdés, hogy a regionális (EU) szint mellett igényel-e átfogóbb, nemzetközi szintű megvalósítást. A négy jövőbeli intézkedés iránya, a távlatos gondolkodásmód, az inter- és intradisziplináris kutatások szükségessége, az ágazat-specifikus szabályozás és egy új, 21.századi architektúra létrehozása, támogatható. Az pedig, hogy a szerzők személyhez fűződő jogainak megerősítése szükséges a digitális kontextusban, e téma pályafutásom során különösen szívügyem és egyik professzorom, *Adolf Dietz* a Max Planck Intézetből, már vagy 20 éve felvetette a személyhez fűződő jogok védelmi idejének műtípus-specifikus lehetőségét.

Vajon a memorandumban javasolt ágazat-specifikus szabályozási struktúra felváltja-e az eddig megszokott általános szerzői jogi törvényi modellt? E dilemma továbbgondolásának igényével zárul most a jelen írás.